

**Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari essencial de la llengua catalana*,
Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2023, ISBN: 978-84-9965-713-4.**

«Essencialment útil i necessari»: amb aquestes paraules comença el «Pròleg» que redacta Nicolau Dols, president de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), per al *Diccionari essencial de la llengua catalana (DEIEC)*. Efectivament, no concebem el terme *diccionari* sense tenir en ment la voluntat de servei a l'usuari, ja que aquest producte lingüístic té per objecte recopilar el lèxic d'un idioma i oferir-ne una sèrie d'informacions. En el cas concret del *DEIEC*, el president ens indica, a més a més, que «neix d'un conjunt de compromisos, el principal dels quals és irrenunciablement el de servei a la comunitat catalanoparlant».

L'activitat de la Secció Filològica ha estat frenètica en els darrers set anys: a banda del manteniment i l'actualització constant del *Diccionari de la llengua catalana (DIEC)*, s'ha publicat l'*Ortografia catalana (OIEC, 2017)*, la *Gramàtica de la llengua catalana (GIEC, 2016)* i les concrecions *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana (GBU, 2019)* i *Gramàtica essencial de la llengua catalana (GEIEC, 2018)*, en línia: <<https://geiec.iec.cat>>), i, després d'una quinzena d'anys de faena, a l'estiu de 2023 es va obrir la consulta en línia del *Diccionari essencial de la llengua catalana (DEIEC, <<https://deiec.iec.cat>>)*. El director d'aquesta nova obra normativa ha estat Joaquim Rafel, membre de la Secció Filològica i director de les Oficines Lexicogràfiques. Ha comandat un equip format per més d'una quinzena de tècnics adscrits a les Oficines i ha comptat també amb la col·laboració de l'Oficina de Gramàtica, els membres de la Comissió de Lexicografia que han revisat les novetats proposades i Mercè Lorente, també membre la Comissió, que ha revisat el tractament de la inacusativitat en els articles verbals.

El *DEIEC* fou concebut inicialment com una segona edició del *Diccionari manual de la llengua catalana*, publicat en paper el 2001. La inclusió en el títol de la nova obra de l'adjectiu *essencial*, en paral·lel amb el de la *GEIEC*, s'ha d'entendre tenint

present les característiques pròpies de l'obra que, a més, és de consulta exclusiva en línia. D'altra banda, llegim en el *DEIEC* mateix el significat d'*essencial*: '[Contingut] més important i característic [d'una cosa, d'un fet]'; així doncs, en aquest nou diccionari es recullen els mots més importants i característics de la llengua catalana —no tots els normatius, però—, defugint els termes més científics i d'especialitat i les veus pocs usuals —més habitualment alguns derivats predictibles—: en concret, se seleccionen 39 300 mots entre els més de 70 000 articles que conté el *DIEC*, a banda de novetats de la *Gramàtica de la llengua catalana* i de l'*Ortografia catalana*.

La selecció de les entrades, les dades i les informacions relacionades i, fins i tot, la presentació i la interfície de consulta venen determinades, com podem suposar, per l'adaptació al tipus de públic destinatari: es tracta d'un usuari general mitjà, que sol estar configurat per professors i estudiants de català, escriptors, periodistes i, en definitiva, qualsevol persona que prova i vol acostar-se a l'idioma. D'altra banda i paral·lelament, les característiques de l'obra són deutores de les novetats en la pràctica i la teoria de la lexicografia més actual.

En la introducció («Sobre el diccionari») llegim les principals sis característiques d'aquesta nova obra, que presenta un caràcter pràctic i divulgatiu definidor: «(a) La diferenciació d'entrades amb criteris purament formals; (b) La diferenciació d'accepcions amb criteris semàntics i sintàctics; (c) L'ordenació de les accepcions per freqüència d'ús; (d) La inclusió d'informacions d'ús relatives a la morfologia, la sintaxi i la variació dialectal o funcional; (e) El marcatge en les definicions dels elements extrínsecs, és a dir, els arguments que selecciona el mot definit; i, (f) La proliferació de les exemplificacions, en forma de combinacions freqüents i d'exemples d'ús». No obstant això, considerem que les grans novetats del *DEIEC*, si tenim present la resta d'obres lexicogràfiques de la institució, se centren en els tres darrers aspectes destacats.

Així doncs, en relació amb la notació morfològica, els lemes que tenen flexió apareixen acompanyats del paradigma que els correspon (p. ex., *mixt*, *mixts* o *mixtos*, *mixta*, *mixtes*) i també s'hi precisen determinats usos vinculats a la flexió (com en *funeral*, que «per a expressar el singular, es pot usar indistintament la forma singular i la forma plural») i, fins i tot, la derivació (com els superlatius cultes, p. ex., *misèrrim*). En el cas dels verbs, s'hi inclou un conjugador que precisa la flexió majoritària en cadascun dels cinc grans dialectes principals (central, valencià, balear, nord-occidental i septentrional) i dins de cadascun es marquen les formes flexives que no són compartides amb la resta de parles (v. per exemple, el present d'indicatiu o de subjuntiu de qualsevol verb regular de la primera conjugació). Aquest tipus de dades es combinen amb encert en la capçalera de l'entrada amb la precisió geogràfica de determinats trets morfològics: per exemple, podem saber del verb *veure* que «en girs de la llengua i expressions fixa-

des, es conserven les formes de l'imperatiu *ves* i *vejam*, segona persona del singular i primera persona del plural respectivament; en part del tortosí i sobretot en valencià, es pot donar una reducció del diftong *eu* del radical a *o* en les formes d'infinitiu, *vore*, futur, *voré*, *voràs*, etc., i condicional, *voría*, *vories*, etc., també possible en el parlar de Mallorca, però només en les formes de futur i de condicional [...]».

Les anotacions de combinatòria sintàctica i ordenació de la frase resulten molt útils a l'hora de veure el funcionament dels lemes i no es deixa a l'usuari la interpretació a partir de l'ús que observa en els exemples, com sol passar en la lexicografia tradicional (v. el cas dels articles corresponents als pronoms personals febles). D'altra banda, com hem vist en les indicacions morfològiques, també es precisa la delimitació dialectal de determinats usos, com, per exemple, sabem que *malpensar* presenta un «ús pronominal, opcional, només en balear». La importància que es dona a la sintaxi és clau en aquest diccionari, si considerem que és un dels factors tinguts en compte per a diferenciar sentits, paper reservat tradicionalment al criteri semàntic.

La precisió de la variació dialectal —que és la que dona més joc en aquestes informacions d'ús— i també la de registre —tradicionalment inserida en la definició— contribueixen a orientar sobre determinats usos que poden ser causa de dubte en els destinataris. Així doncs, la concreció i el detall en la delimitació de l'extensió geogràfica d'un mot ens farà saber, per exemple, que la 'Planta anual de la família de les gramínies, de gran port, monoica, de tiges massisses, que és cultivada pels grans, agrupats en panotxes que neixen a l'axil·la d'una fulla, i també com a planta farratgera (*Zea mays*)' es correspon normativament al *blat de moro* del català central i la zona septentrional del català nord-occidental; al *blat de les Índies* de Mallorca; al *blat dindi* del català septentrional i Menorca; a la *dacsa* de les comarques del centre del País Valencià i Eivissa; al *moresc* del Camp de Tarragona, el Penedès i la Conca de Barberà; i, també, al *panís*, del català occidental, tret de les comarques centrals del País Valencià. Endemés, la informació funcional bascula entre la precisió de l'ús formal i informal dels mots, a la vora d'altres etiquetes també necessàries per a l'usuari, com ara, les marques «obsolet» (v. el possessiu *llur*) o «en recessió» (v. *remembrar*) o «esporàdic» (v. *sèptuple*); les que fan referència al que es podria considerar determinats àmbits d'ús, com el literari (v. *òscul* 'petó'), el poètic (v. *primavera* 'any de joventut') o l'infantil (v. *teta* 'germana gran'); o els sempre delicats «ús irònic» o «ús despectiu» (v. *saberut* i *vellard*, respectivament).

I, finalment, entre aquestes informacions que guien l'usuari, cal afegir la indicació de la llengua d'origen en els manlleus no adaptats entre els 115 que s'hi apleguen (p. ex., *edelweiss* de l'alemany) i la partició sil·làbica fonètica i gràfica en els casos que s'han considerat que poden plantejar dificultats en l'usuari. En relació amb aquest

darrer aspecte, a banda de la utilitat a l'hora de separar dues o més vocals en contacte o com queda la partició dels dígrafs (com en *col·lectiu: col·lec.tiu*), cal notar la clarícia en els casos que presenten divergència entre la partició fonètica i la gràfica, com ara passa en *clarobscur* (partició fonètica *cla.robs.cur* i partició gràfica *clar-obs-cur*) o en *peluix* (partició fonètica *pe.lu(i)x* i partició gràfica *pe-luix*).

D'altra banda, destaca el treball fet en les locucions més usuals —els modismes queden integrats en aquesta categoria lèxica— i l'augment considerable de l'exemplificació respecte de les obres lexicogràfiques normatives precedents. Sens dubte, aquest darrer punt juntament amb el replantejament de les definicions amb la inclusió d'elements extrínsecs que evidencien els arguments que selecciona el lema definit (és notable en el cas dels verbs, v., en aquest sentit, les concrecions de cadascun dels sentits del verb *arribar* i la locució *arribar a les orelles* o *a l'oïda*) són uns dels més notoris. Respecte de l'exemplificació, s'usen tres procediments distints marcats amb símbols diferents: la col·locació —que dona «compte de combinacions no sempre freqüents, però significatives, en què l'associació no es produeix d'una manera totalment lliure, sinó que un dels mots de la combinació “atrau” l'altre de manera no predictable per a expressar un determinat significat»—, la coocurrència —«combinacions freqüents i lliures de dos mots, subjectes només als límits de la gramàtica i a les restriccions semàntiques dels mots en combinació»—, i l'exemplificació d'ús —«es mostra el mot definit usat en una accepció determinada en el seu context natural» i en forma de frase completa (posem, en el cas de l'exemplificació de la primera accepció de *camisa*, les col·locacions *cordar la camisa* i *descordar la camisa*, les coocurrències *camisa de quadres*, *camisa blanca*, *coll de la camisa* i *faldons de la camisa*, i l'exemple *Duia una camisa emmidonada*).

En últim lloc, s'ha de destacar, d'una banda, la inclusió d'una gran quantitat de sinònims —no s'hi consideren com a tals els geosinònims— i l'aparició al final de cada article dels mots relacionats —«unitats lèxiques fruit d'un procés derivatiu sistemàtic aplicat sobre la base de l'entrada que encapçala l'article al qual pertanyen, amb un resultat sintàcticament i semànticament predictable»— que no tenen entrada com a tal en el diccionari, però que sí que es poden cercar en cadascuna de les opcions de cerca (p. ex., l'adjectiu *següent* i el nom *seguiment* es trobaran al final de l'entrada del verb *seguir*).

Després de l'experiència amb el *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (DDLC, <<https://dcc.iec.cat>>), el fet que es concebera el DEIEC també com una obra de cerca únicament en línia (<<https://deiec.iec.cat>>) ha permès que s'òbriga el ventall de les possibilitats i els avantatges que ens brinden les eines i les plataformes digitals; fins i tot, s'ha millorat la interfície de consulta ja provada tant en el DDLC

com en la versió digital del *DIEC* i, en aquest cas concret del *DEIEC*, podem afirmar que està en total sintonia amb diccionaris d'altres llengües (com ara, els diccionaris d'Oxford, <<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>>). La introducció («Sobre el diccionari») i les indicacions de consulta («Instruccions de consulta») són clares, ordenades, directes... La interfície de consulta, amable, intuïtiva i molt clara, ofereix a l'usuari la possibilitat de disposar de la presentació completa de cada article, amb totes les informacions a la vista, sense les restriccions que imposa per força la versió en paper, a la vora de la potestat de triar una presentació sintètica que mostrarà únicament el seguit d'accepcions i la primera exemplificació de cadascuna, com en la pràctica lexicogràfica més tradicional. Aquesta darrera opció permet, en primer lloc, fer-nos una idea de conjunt de l'extensió semàntica de cada mot i, en segon terme, localitzar més fàcilment el sentit cercat. D'altra banda, com ja ocorre en el *DIEC*, la part de les definicions per sinonímia és navegable i si hi cliquem, accedirem a l'article del mot en qüestió i, finalment, es pot desplegar la llista dels sinònims que presenten els mots i anar d'una entrada a una altra prement simplement un botó. I hi ha lloc també per a la consulta del mateix mot en el *DIEC*, el *DDLC* i el *Corpus textual informatitzat de la llengua catalana (CTILC)*.

Sobre la cerca, com és habitual en els diccionaris en línia, s'hi accedeix per aproximació a les lletres que s'escriuen en la casella corresponent i si hi ha una errada ortogràfica, no s'oferirà cap resultat. A part de l'opció de «cerca bàsica», hi ha la «cerca avançada» que ens convida a fer-hi consultes més complexes per cadascuna de les parts que constitueixen cada article en si per l'entrada, per locució (que correspon a les subentrades), per cerca textual («cadena de caràcters en el text de les definicions, de les informacions d'ús i de les il·lustracions del diccionari conjuntament»), per la definició («cadena de caràcters només en el text de les definicions, ja sigui d'accepcions d'entrada o d'accepcions de locució»), per l'exemplificació («cadena de caràcters només en el text de les il·lustracions, ja siguin d'accepcions d'entrada, d'accepcions de locució o de mots relacionats») i també en la informació d'ús («cadena de caràcters només en el text de les informacions d'ús, ja siguin informacions corresponents a l'entrada, a una locució o a una accepció»). D'altra banda, l'ús de filtres permet encara filar més prim en aquesta recerca i aplicar-hi noves condicions de cerca que, sens dubte, obrin un via de possibilitats tant per a l'ensenyant com per a l'investigador. Els resultats d'aquesta cerca avançada es mostren en una taula que es pot imprimir o exportar a un PDF o a un full de càlcul.

Comptat i debatut, el *DEIEC* «essencialment útil i necessari» i molt pràctic s'afeg al portal de recursos lingüístics de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (<<https://www.iec.cat/recursos-linguistics-en-linia>>), un conjunt d'instruments posats

al servei de la nostra comunitat lingüística, en sintonia amb les noves tecnologies, les necessitats de l'usuari del segle XXI i els criteris lexicogràfics teòrics i pràctics actuals. Amb aquesta contribució s'ha fet un pas més en la creació del nou diccionari normatiu, també en línia, que veurà la llum d'ací a deu anys aproximadament.

M. ISABEL GUARDIOLA SAVALL
Universitat d'Alacant, Institut d'Estudis Catalans
maribel.guardiola@ua.es
ORCID 0000-0003-2086-3375